

El ciutadà aliè

JONATHAN ROSEN

Cap a finals d'estiu, ara fa 350 anys, 23 jueus van arribar al que llavors era New Amsterdam. Amb aquell episodi començava un dels capítols més importants de la diàspora.

No puc resistir la temptació d'imaginar en un sol vaixell gent de l'estil de George Gershwin, Jonas Salk, Groucho Marx, Meyer Lansky, Emma Goldman, Hank Greenberg i un nombrós grup de treballadors del tèxtil, comptables, mestres d'escoles públiques i fins i tot dermatòlegs. Però aquella primera onada d'immigrants —si és que 23 homes, dones i xiquets poden ser considerats una onada— eren refugiats de Recife, Brasil, que havia passat de mans holandeses a portugueses, i on d'ençà d'aquells moments ja hi actuava la Inquisició, i quedava vedat als jueus.

Aquest mes comença la commemoració d'aquells fets, que durarà tot l'any i que aplegarà centenars d'esdeveniments, dels més sublimes als més absurds, que en destacaran el significat. És normal, si pensem que hi ha tantes visions diferents d'aquests 350 anys de vida jueva americana com gent que ho pugui celebrar. Per mi, però, la literatura dels escriptors jueus americans és una mena d'exhibició permanent, a les parets de la qual se'ns fa palesa la lluita constant entre la identitat originària i el sentiment de pertànyer a la modernitat.

Els escriptors jueus americans s'hi trenquen les banyes, en tot això de l'enigma de l'arribada. S'hi capfiquen, d'ençà que van començar a denominar-se escriptors jueus —o a rebutjar aquesta etiqueta—. La immigració sempre implica, en certa manera, un procés de revisió (o bé furgues en el teu passat, o bé t'arrisques i proves d'estudiar la cultura que t'envolta, amb la qual cosa arribes a una mena de terme mitjà). Els escriptors, per tot això, ens serveixen de clau de volta d'un procés més extens, el que ha sofert tota la societat jueva americana.

Ara fa setanta anys, Henry Roth va publicar *Call it Sleep*, una de les novel·les americanes més importants del segle XX, i potser la millor novel·la jueva americana. El llibre comença el 1907, un any clau en la història de la immigra-

“Els jueus americans estan tan influïts per la cultura cristiana que només se senten còmodes com més s’hi integren? O és que la cultura cristiana està tan influïda per les idees jueves que els jueus americans en respiren l’últim alè, tot confonent-lo amb els aires de llibertat?”

ció jueva, i descriu el “petit vaixell de vapor blanc, Peter Stuyvesant, que transvasava els immigrants del tuf i de l'esgarrifança de l'entrecoberta del vaixell, al tuf i l'esgarrifança dels pisos de Nova York”. Aquesta descripció inclou una al·lusió vetllada a aquella primera arribada, ara fa 350 anys. Peter Stuyvesant era governador de New Amsterdam, el 1654, i va demanar permís d'Amsterdam per prohibir l'entrada als jueus. Li'l van denegar i la resta ja forma part de la història... però, quina mena d'història?

Doncs bé: una història ambivalent (almenys per a Roth, que escrivia a començament de 1930, quan van tancar les portes a tots els immigrants i l'antisemitisme a Amèrica arribava al seu cim). Malgrat el futur falaguer que prometia un altre escriptor jueu, el nom del qual s'inscriu a l'Estàtua de la Llibertat, segons Roth, Amèrica era una impossibilitat psicològica per als jueus. Per bé que aquella terra els prometia la llibertat política i la prosperitat material més gran que havien tingut en els darrers 3.000 anys, el jove heroi que descrivia Roth a la novel·la estava atrapat entre l'intens

món dels immigrants de parla yiddish, i l'altre, el món laic, molt més extens, i acaba literalment paralytitzat, inconscient vora les vies del tramvia que estan a punt d'electrocutar-lo.

Dinou anys més tard del *Call it Sleep*, Saul Bellow va reincidir en aquesta ambivalència quan féu declarar al seu heroi, al principi de *The Adventures of Augie March*: “Sóc un americà de Chicago.” Bellow havia nascut al Canadà, de pares russos, però amb aquella afirmació, per molt que defraudara els anhels dels immigrants, va donar el to als següents escriptors jueus americans. Fins i tot Allen Ginsberg, quan acusa el seu país de no haver estat digne del milió de trotskistes que hi habitaven, acaba el seu poema “Amèrica”, el 1956, amb un acte de submissió patriòtica ben remarcable: “Amèrica, treballaré de valent per tu.”

El judaisme en ell mateix esdevenia aliè. L'escrutaven des de l'altra riba del confort americà. Però si bé la identitat religiosa s'esvaïa, el trauma de l'immigrant que tant paralytitzava Roth es tornava, vist des de la distància dels anys, una mena de pedra de toc de l'autenticitat jueva. *World of Our Fathers*, d'Irving Howe, féu, dels socialistes de parla yiddish i dels sindicalistes que omplien de gom a gom el Lower East Side al tombant del segle XX, un nou grup de pares fundadors. La vida religiosa, en aquell extens llibre, és un tòpic d'escassa aparició (de fet, allà és l'experiència de la immigració, en ella mateixa, el que constitueix una manera molt especial de ser jueus, i per això Howe, al 1970, declarà que l'escriptura purament jueva americana havia entrat en un declivi inevitable). Semblava com si Ellis Island haguera desplaçat el Mont Sinaí com a epicentre de la identitat jueva i, com més s'allunyaven de l'experiència de la immigració, cada generació perdia la identitat jueva com a tal.

En realitat, és clar, l'únic que minvava era el nombre d'immigrants. Les energies religioses pateixen alts i baixos, tal com diu l'historiador Jonathan Sarna a *American Judaism*. Segons ell, les onades de renovació, com ara la que van experimentar els protestants amb els Great

Awakenings del segle XVIII i XIX, formen part del flux i el reflux de la vida d'una nació. Emma Lazarus, de pares benestants al Nova York de 1849, va descobrir la passió per la cultura jueva quan ja era adulta, va aprendre hebreu, va defensar els assentaments jueus a Palestina i va donar a conèixer els tràngols que havien passat els jueus europeus de l'Est, la qual cosa inspirà les famoses inscripcions que hi ha al pedestal de l'Estàtua de la Llibertat.

Vaig descobrir la petja del cicle que descriu Sarna quan treballava per a *The Forward*, un diari creat ara fa cent anys, per als immigrants de parla yiddish, que es va reconvertir el 1990 en un setmanari en anglès. Molts dels jueus americans que van començar a llegir i escriure per al diari eren immigrants de diferents tipus, que se sentien com a casa, a Amèrica, però que es trobaven, alhora, perduts dins del món dels seus orígens. El seu viatge iniciàtic no consistia a donar l'esquena a Amèrica, sinó a endinsar-se al cor d'aquella terra d'acollida, per tal com una de les característiques principals dels Estats Units (de nom singular i plural alhora) és que les particularitats individuals ens ajuden a participar en quelcom més grandios, i no el bandejament d'aquestes peculiaritats.

A més, la identitat religiosa que molts dels jueus americans van abandonar, per tal d'esdevenir més purament americans, ha esdevingut una de les coses que els jueus tenen en comú amb els fundadors d'aquest país. Frisaven per ser americans, fins al punt que hi havia jueus que volien ser pelegrins, però els pelegrins volien ser jueus o, si més no, antics hebreus que arribaven a la Terra Promesa. El mateix Benjamin Franklin va proposar que el segell original dels Estats Units fóra la imatge dels israelites travessant el Riu Vermell.

Els jueus metafòrics i els jueus reals no són una mateixa cosa, és clar. La tolerància envers diferents creences no fou sempre un fet en aquest país, sinó que, com moltes altres llibertats, fou el resultat d'una evolució i de lluites aferriades. Cal dir, però, que els jueus, en realitat, només porten 228 anys als

EUA, perquè aquesta és l'edat de tot el país.

En realitat, però, la data no importa gaire, per la mateixa natura d'Amèrica, que, des d'aquest punt de vista, té moltes coses en comú amb el judaisme, una religió que sosté que tots els jueus van rebre la Torà al Mont Sinaí i, fins i tot si són conversos, les seues ànimes reben, amb efectes retroactius, aquesta autenticitat primigènia. Amèrica fa el mateix amb els seus ciutadans, quan n'esdevenen. Tothom, tant si han nascut ací com si són naturalitzats, hereta no sols els drets i les llibertats del territori, sinó també els deures (tant si els seus avantpassats eren ací quan es van cometre determinades injustícies i quan es lluitava per la igualtat, com si no). En aquest sentit, Amèrica és com el Mont Sinaí, la qual cosa no ens hauria de sorprendre, donada la inspiració bíblica dels seus fundadors.

Paradoxalment, aquesta semblança entre la història jueva i la història americana ha estat una font d'anhels i d'orgulls, alhora. Els jueus americans són iguals que qualsevol altra persona, però també són diferents (van arribar fugint, però la seua història els precedí i ja estava en marxa, quan ells van arribar). L'èxode d'Egipte, la idea de la Terra Promesa, etc., formen part de la narrativa jueva, adaptada per tal d'acomodar-se a les necessitats dels protestants americans.

Crec que els escriptors jueus tot sovint han temut que, si reclamaven el retorn de la seua veritable història religiosa, i del context jueu, desafiarien l'universalisme del seu país d'acollida.

Quan Henry Roth deia que l'Estàtua de la Llibertat portava "espigues de fosc", i que duia la torxa com una "creu negra contra la llum impecable d'Amèrica", en certa manera s'estava oposant al que havia afirmat Emma Lazarus.

El xoc que ha provocat *La Passió*, de Mel Gibson, s'explica pel fet que l'heroi hollywoodenc que tothom admirava, un arquetipus que els grans magnats jueus de la indústria del cinema havien ajudat a crear, de sobte semblava "una creu negra contra la llum radiant", i convertia la salvació en una qüestió de la qual en

quedaven exclosos els jueus. El fet que els cristians evangèlics defensaren la pel·lícula va despertar un vell fantasma: és aquesta l'Amèrica en què els jueus s'han esmerçat tant a integrar-se? Hi ha algun element cristològic en el cor del país? Pel que fa a aquest punt, aquells *lubavitcher hasidim* [una de les branques més ortodoxes del judaisme] que creuen que el seu messies ressuscitarà aviat entre els morts i tornarà són els jueus més integrats d'Amèrica.

Els jueus americans estan tan influïts per la cultura cristiana que només se senten còmodes com més s'hi integren? O és que la cultura cristiana està tan influïda per les idees jueves que els jueus americans en respiren l'últim alè, tot confonent-lo amb els aires de llibertat? És possible transcendir la religió, en un país tan profundament religiós com aquest, o és que la democràcia, en ella mateixa, està construïda a partir de la idea monoteïsta (que els mateixos jueus van crear) segons la qual tots som creats a imatge i semblança d'un únic Déu i, per tant, som potencialment iguals?

Cap generació no podrà mai contestar del tot aquestes preguntes, en benefici d'una altra. L'única manera de contestar-les és per mitjà de la vida revelada de la nació i dels seus habitants. Amèrica sempre ha tingut necessitat de la imaginació per erigir-se en país, i per això és un camp tan fèrtil per a la creació dels escriptors.

Els darrers versos del poema "Tea at the Palaz of Hoon", del gran poeta protestant americà, Wallace Stevens, descriuen el regne de la imaginació, però sempre hi llegesc una de les cares de l'americanisme:

"Jo era el món en què caminava, i el món que veia, i que escoltava, i que sentia, emanava del fons de mi mateix; i allà és on em trobava més a pler i més estrany, alhora."

Jonathan Rosen, director editorial del portal de cultura jueva Nextbook, ha escrit la novel·la

'Joy Comes in the Morning'

© The New York Times – EL TEMPS

Traducció: Maite Insa